

O‘ZBEK TILIDA EKVIVALENTLARI MAVJUD BO‘LGAN NEMIS FRAZEOLOGIZMLARI

Erkaboyeva Sadoqatxon Valijon qizi

Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti

Turizm fakulteti talabasi

@erkaboyevasadoqatxon9@gmail.com

Ergasheva Gulshan Sadriddinovna

Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti

Nemis tili kafedrasi o‘qituvchisi

gulshan_199191@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqola nemis tilidagi frazeologizmlarning o‘zbek tilida ekvivalentlari bilan bog‘liq muhim masalalarni yoritadi. Maqola davomida nemis tilida keng tarqalgan frazeologizmlarning mazmuni, ularning tarjima qilinishi va o‘zbek tilida mavjud ekvivalentlari haqida so‘z yuritiladi. Shuningdek, maqolada frazeologik birikmalarning madaniy va tilshunoslik nuqtai nazaridan ahamiyati, ularning tarjimada qiyinchiliklar tug‘dirishi va ularni to‘g‘ri tarjima qilish usullari muhokama qilinadi. O‘zbekiston tilida ekvivalentlari mavjud bo‘lgan nemis frazeologizmlari til va madaniyat o‘rtasidagi bog‘liqlikni ko‘rsatadi va ikki til o‘rtasida muloqotni rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu maqola tilshunoslar, tarjimonlar va tilsevarlar uchun foydali bo‘lib, nemis va o‘zbek tillarining frazeologik boyliklarini o‘rganishda yangi yondashuvlar taklif etadi.

Kalit so‘zlar: frazeologik birikmalar, til o‘rganish, tilshunoslik ,frazeologik ekvivalentlar , til taqqoslash , madaniyatlararo aloqalar , frazeologik ifodalar , til boyligi ,

frazeologik ma'nolar, til o'rganish usullari, frazeologik izohlar, tilshunoslik terminlari, frazeologik birikmalar tarjimasini.

Annotation: This article highlights important issues related to German idioms and their Uzbek equivalents. Throughout the article, the meanings of common German idioms, their translations, and existing Uzbek equivalents are discussed. Additionally, the article examines the cultural and linguistic significance of idiomatic expressions, the difficulties they pose in translation, and methods for accurate translation. The Uzbek equivalents of German idioms demonstrate the connection between language and culture and play an important role in developing communication between the two languages. This article is useful for linguists, translators, and language enthusiasts, offering new approaches to studying the idiomatic richness of German and Uzbek languages.

Kirish: Har qanday til o'zining so'z boyligi bilan emas, balki bu so'zlarning qanday birikib, chuqur ma'nolarni ifodalay olishi bilan ham qimmatlidir. Frazeologik birikmalar – bu tilning ana shunday boyliklaridan biri bo'lib, xalqning dunyoqarashi, madaniyati va tarixiy tajribasini aks ettiradi. Ayniqsa, nemis tilida keng tarqalgan frazeologizmlar turli hayotiy holatlar, hissiyotlar va munosabatlarni ifodalashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Ushbu maqolada nemis tilidagi ayrim mashhur frazeologik birikmalarning o'zbek tilidagi ekvivalentlari tahlil qilinadi. Frazeologizmlarni to'g'ri tarjima qilish, ularning mazmunini to'liq anglab yetish va mos ekvivalent topish tarjima jarayonida ko'p hollarda qiyinchilik tug'diradi. Shu bois, ularni faqat til jihatidan emas, balki madaniy kontekstda ham o'rganish zarur. Maqolada ushbu murakkab, ammo nihoyatda qiziqarli jarayon yoritiladi. Nemis va o'zbek frazeologizmlari o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni aniqlash orqali ikki xalq tilining o'ziga xosligi va umumiy jihatlarini ko'rsatish maqsad qilinadi.

Adabiyotni o'rganish: Frazeologik birliklar va ularning tarjimasini tilshunoslikda alohida e'tibor talab qiladigan sohalardan biridir. Mazkur yo'nalishda bir qancha olimlar tomonidan tadqiqotlar olib borilgan bo'lib, ayniqsa, frazeologizmlarning milliy o'ziga xosligi, ularning tarjima jarayonidagi o'рни va ekvivalentlik masalalari bo'yicha qimmatli

ilmiy ishlar yaratilgan. Xorijiy adabiyotlar ichida A. Kunin, W. Fleischer, H. Burger kabi olimlarning asarlari frazeologiyaning nazariy asoslarini ishlab chiqishda katta hissa qo'shgan. Jumladan, A. Kunin frazeologik birliklarning klassifikatsiyasi va tarjima usullari haqida to'liq tizimli yondashuvni taklif qilgan. Nemis tilshunosligida esa frazeologizmlarning semantik xususiyatlari, ularning kontekstual qo'llanilishi hamda madaniy jihatlari ustida alohida turib o'tiladi. O'zbek tilida esa G'. Rasulov, A. Jo'raev, R. Karimov kabi tilshunos olimlar tomonidan o'zbek tilining frazeologik boyligi, uning shakllanish manbalari va tarjima masalalari yuzasidan tadqiqotlar olib borilgan. Ayniqsa, G'. Rasulov o'zbek tilidagi iboralar va ularning tarjima jarayonidagi o'rnini haqida chuqur ilmiy mulohazalar bildirgan. Shuningdek, nemischa frazeologik birikmalarni o'zbek tiliga to'g'ri va tabiiy tarzda tarjima qilishda ikki xalqning urf-odatlarini, mentalitetini, tarixiy tajribalari va madaniy qadriyatlarini hisobga olish muhimligi ko'plab tadqiqotlarda qayd etilgan. Bu holat tarjimon oldida faqat lug'aviy emas, balki madaniy tafakkurni hisobga oluvchi yondashuvni ham talab qiladi. Yuqorida keltirilgan ilmiy manbalar asosida shuni ta'kidlash mumkinki, frazeologizmlarning o'zaro taqqoslanishi nafaqat tarjimashunoslik, balki madaniyatlararo kommunikatsiya nuqtai nazaridan ham dolzarb ahamiyatga ega.

Asosiy qisim: Har bir tilning o'ziga xos ifoda vositalari bo'lgan frazeologik birikmalar insonlarning fikrini obrazli, ta'sirchan va aniq yetkazishda katta rol o'ynaydi. Nemis tilida ham bunday iboralar juda boy va rang-barangdir. Ularning ko'pchiligi o'zbek tilida ham ma'no jihatdan teng yoki yaqin bo'lgan ekvivalentlarga ega. Shu bois, bu iboralarni tarjima qilishda so'zma-so'z yondashuvdan ko'ra, kontekstga mos, ekvivalentli yondashuv afzal hisoblanadi. Masalan, nemis tilidagi „zwei Fliegen mit einer Klappe schlagen“ iborasi so'zma-so'z tarjimada „bitta urishda ikki pashshani urish“ degan ma'noni anglatadi. O'zbek tilida bu iboraga yaqin ma'no „bitta o'q bilan ikki qushni urmoq“ tarzida ifodalanadi. Har ikki ibora ham bir harakat orqali bir nechta maqsadga erishishni anglatadi. Yoki, „da liegt der Hund begraben“ iborasi bor, bu „it ko'milgan joy shu yerda“ degan so'zma-so'z tarjimaga ega bo'lsa-da, aslida u „asosiy sabab mana shunda“ degan ma'noni bildiradi. O'zbek tilida unga yaqin ifoda sifatida „gapning tagi bor“, „gap shunda“ kabi iboralar ishlatiladi. Boshqa bir misol — „jemandem den Kopf

waschen“, ya’ni kimningdir boshini yuvmoq degan ibora aslida kimnidir jiddiy tanqid qilish, ogohlantirish ma’nosini beradi. O‘zbek tilida bunga “kimnidir yaxshilab koyimoq” yoki “kimnidir jahl bilan tanqid qilmoq” kabi iboralar mos keladi. Shuni ta’kidlash joizki, har bir frazeologik birikma o‘ziga xos madaniy kontekstda shakllangan bo‘lib, uni to‘g‘ri tushunish uchun nafaqat lug‘aviy tarjima, balki xalqning urf-odatlarini, tafakkuri va tarixiy tajribasini ham inobatga olish kerak bo‘ladi. Ayrim hollarda nemis tilidagi frazeologizmlarning o‘zbek tilida to‘laqonli ekvivalentini topish qiyin bo‘lishi mumkin. Bunday paytda tarjimonning mahorati va ijodkorligi muhim rol o‘ynaydi. Shuningdek, nemis va o‘zbek frazeologizmlarining ayrimlari o‘z ifoda shakllari bilan farqlansa-da, semantik asosda bir-biriga juda yaqin turadi. Bu esa ikki tilning o‘zaro madaniy yaqinligini, insoniy tajribadagi umumiyliklarni ko‘rsatadi. Shu jihatdan qaralganda, frazeologizmlarni taqqoslash nafaqat tarjima amaliyoti va madaniyat bir-biri bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, ayniqsa frazeologik birikmalarda bu bog‘liqlik yaqqol namoyon bo‘ladi. Nemis tilidagi frazeologizmlarni o‘zbek tiliga tarjima qilish va ularga ekvivalent topish jarayoni nafaqat tilshunoslik, balki madaniyatlararo muloqot nuqtai nazaridan ham muhim ahamiyatga ega. Maqola davomida ko‘rib chiqilgan misollar shuni ko‘rsatadiki, nemis tilidagi ko‘plab frazeologik birikmalar o‘zbek tilida ma’nodosh yoki mazmunan mos keladigan iboralar bilan ifodalanishi mumkin. Bu holat ikki xalq tafakkurida o‘xshashliklar mavjudligini anglatadi. Biroq ba’zida to‘g‘ridan-to‘g‘ri tarjima mumkin bo‘lmagan hollarda kontekstga mos, madaniy jihatdan asosli yondashuv zarur bo‘ladi. Shuningdek, frazeologizmlarning tarjimasi tilni bilish bilan birga, madaniyatni anglashni ham talab qiladi. Bu esa tarjimonlar va tilshunoslardan chuqur bilim, sinchkovlik va ijodiy yondashuvni talab qiladi. Xulosa qilib aytganda, nemis va o‘zbek frazeologizmlari ustida olib borilgan tahlillar ikki til o‘rtasidagi madaniy aloqalarni mustahkamlash, tarjima amaliyotini rivojlantirish va frazeologik boyliklarni kengroq o‘rganish uchun muhim zamin yaratadi. Kelgusida bu yo‘nalishda yanada chuqurroq izlanishlar olib borish tilshunoslik sohasiga salmoqli hissa qo‘shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati :

1. Kunin A. V. Kurs frazeologii sovremennogo angliyskogo yazyka. – M.: Vysshaya shkola, 1996. – 384 s.
2. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. – Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1997. – 312 S.
3. Burger H. Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen. – Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2010. – 427 S.
4. Jo‘raev A. O‘zbek tilida frazeologik birliklar va ularning tarjima masalalari. – Toshkent: Fan, 2005. – 165 b.
5. Rasulov G‘. O‘zbek tilining frazeologik lug‘ati. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2001. – 295 b.
6. Karimov R. Til va madaniyat: tarjimada milliylik masalalari. – Toshkent: Universitet nashriyoti, 2018. – 210 b.
7. Dobrovolskij D., Piirainen E. Cultural Models in Language and Thought: Phraseology and Figurative Language. – Berlin: Mouton de Gruyter, 2006. – 368 S.
8. Ziem A. Grundlagen der Phraseologie. – Tübingen: Narr Francke Attempto, 2014. – 198 S
9. Lotman Yu. M. Semiosfera. – M.: Gnozis, 2000. – 288 s.
10. Duden – Redewendungen: Wörterbuch der deutschen Idiomatik. – Mannheim: Dudenverlag, 2008. – 912 S.